

# Miljødirektoratets tilråding til Klima- og miljødepartementet om

Endring av verneforskrifta for Hattebergsdalen  
landskapsvernområde i Kvinnherad kommune, Vestland

Oktober 2023

## Innhald

1	FORSLAG.....	2
1.1	Verneverdiar, påverknadsfaktorar .....	3
2	SAKSBEHANDLING.....	6
2.1	Bakgrunn .....	6
2.2	Oppstart av prosess.....	7
3	HØYRING .....	7
3.1	Omtale av forslag til endring av verneforskrifta.....	8
3.2	Mottekne merknader til forslaget.....	8
3.3	Statsforvaltaren si miljøfagleg vurdering av forslaget etter høyring.....	12
3.4	Statsforvaltaren si landbruksfaglege vurdering av forslaget etter høyring.....	18
3.5	Statsforvaltaren si oppsummering .....	19
4	MILJØDIREKTORATET SI VURDERING .....	19
5	MILJØDIREKTORATET SI TILRÅDING.....	22
6	VEDLEGG.....	24

## 1 FORSLAG

Hattebergsdalen landskapsvernområde vart verna ved Kronprinsreg.res 29.april 2005 med heimel i lov om naturvern av 19. juni 1970 nr. 63 § 5. Området vart verna saman med Folgefonna nasjonalpark, Bondhusdalen, Ænesdalen og Buer landskapsvernområde.

Det følgjer av verneforskrifta § 3 punkt 1.1 at området skal vernast mot inngrep som vesentleg kan endre eller verke inn på landskapet sin art eller karakter. Verneforskrifta listar opp ulike inngrep som kan endre landskapets art eller karakter og dermed er forbode. Det er et generelt forbod mot nydyrking i § 3 punkt 1.1. Gjeldande verneforskrift har ikkje dispensasjonsreglar som opnar for at det kan gis løyve til nydyrking i landskapsvernområde.

Miljødirektoratet har i samarbeid med Statsforvaltaren i Vestland greidd ut og gjennomført høyring på endring av verneforskrift for Hattebergsdalen landskapsvernområde med tanke på å opne for at det kan gis løyve til nydyrking i avgrensa omfang for å legge til rette for beitebruk i landskapsvernområde. Med bakgrunn i den utgreiinga som er gjennomført tilrår Miljødirektoratet at verneforskrifta for Hattebergsdalen landskapsvernområde i Kvinnherad kommune ikkje blir endra.

## 1.1 Verneverdiar, påverknadsfaktorar

### Natur- og kulturlandskap

Vernet av Hattebergsdalen skal ta vare på både natur- og kulturlandskapet. I førearbeida til verneforskrifta er verneverdiane til landskapsvernområda omtala slik:

*«Dei tilrådde Ænesdalen, Bondhusdalen, Hattebergsdalen og Buer landskapsvernområde er karakterisert med ein særleg vakker og særprega vassdragsnatur. Elvene i landskapsvernområda er sterkt prega av opphavet sitt ved breen. Fjellterrenget med kort avstand til fjorden gir korte, bratte og til dels ville elvelaup.»*

Dalføret er prega av fleire hundre års kulturlandskap med slått, beite og skogkledder. Noko areal er fulldyrka, men mesteparten av arealet i Hattebergsdalen er brukt til innmarksbeite for sau og storfe. Det har vore eit mål at kulturlandskapet i nedre delar av verneområdet skal haldast i hevd utan nemnande nye tekniske inngrep, men det er samtidig peikt på som ei utfordring å auke beitetrykket innanfor desse rammene (Forvaltningsplan for Folgefonnaområdet, 2011).

Det har vore ønske om å dyrke opp areal innanfor landskapsvernområdet, dette for å leggje til rette for stabil og langsiktig landbruksdrift, og for å hindre gjengroing av kulturlandskapet gjennom auka beitetrykk. I kor stor grad landskapet sin art og karakter vert endra må vurderast heilskapleg. Konsekvensane av nydyrking for natur- og kulturlandskapet kan likevel vurderast frå fleire innfallsvinklar. I Hattebergsdalen er det allereie nokre teigar som er dyrka opp, og også nokre naturbeitemarkar som er gjødsla. Nydyrking i avgrensa omfang, særleg i dei ytre delane av dalen der landskapet allereie er prega av fleire inngrep, treng ikkje føre til at landskapsbilete vert vesentleg endra. Elva som landskapselement er også i dei ytre delane av dalen prega av å vere styrt gjennom sikringstiltak på austsida av elva.

Samstundes er det ein del av føremålet i verneforskrifta å ta vare på variasjonen i naturen frå dalføret opp mot høgfjellet. Vest for elva står landskapet fram utan vesentlege inngrep ut over nokre rydningshaugar. På denne sida av elva er difor kontinuiteten i landskapet intakt frå elva, over flaummark, naturbeitemark med bekkesystem og dalsida opp mot høgfjellet. Nydyrking vil her gi eit brot i terrenget mellom elva og fjellområda ovanfor og føre til varige endringar i natur- og kulturlandskapet. Nydyrking langs elva vil også i større grad føre til at elva renner gjennom dyrka mark, og dermed visuelt sett vert skilt frå naturlandskapet og terrenget som er forma av vassdraget.

### Biologisk mangfold

Konsekvensane for naturtypene og biologisk mangfald er utgreia av Miljøfaglig Utredning i form av ei forenkla konsekvensutgreiing. Utgreiinga har konsentrert seg om områda med semi-naturlig eng i dalbotnen, då desse områda vert rekna som aktuelle for nydyrking på grunn av topografi og nærleik til infrastruktur som veg (Miljøfaglig Utredning, 2023).

Vi refererer her oppsummeringa av resultatet av kartlegginga og tabell 6 som visar konsekvensane for dei ulike lokalitetane:

*«Dette har resultert i 5 naturtyper med naturbeitemark, en rødlistet naturtype som er vurdert som sårbar VU). I tillegg er det en lokalitet der det er usikkerhet knytta til beitepreg som*

derfor er registrert som den overordnede naturtypen semi-naturlig eng (VU). En ny naturtype ble også registrert etter befaringen i 2023; sørlig kaldkilde som er rødlistet med status sårbar (VU). Et økologisk funksjonsområde for arter er avgrenset som et eget delområde for å fange opp artene flommose, vasshalemose, kystfloke (alle NT) og tussepraktlav (VU) knyttet til selve elva eller det fuktige mikroklimaet som oppstår langs elva. Ved nydyrking vil arealet gå fra naturbeitemark, med den sårbare naturtypen semi-naturlig eng, til gjødslet varig eng uten viktig naturverdier. Indirekte påvirkning gjennom spraying av gylle og avrenning til elva vil også trolig forekomme som følge av nydyrking.

Konsekvens vurderes ut fra delområdenes verdi og påvirkningen tiltaket vil gi. Konsekvens er vurdert for hvert delområde basert på nydyrking av det delområdet, med unntak av delområde 8 som blir indirekte påvirket av nydyrking i andre delområder. For lokalitetene 1, 2, 4 og 7 blir konsekvensen alvorlig miljøskade. For lokalitet 3, 5 og 6 blir konsekvensen svært alvorlig miljøskade. For delområde 8 blir konsekvensen betydelig miljøskade.

Det er usikkerhet knyttet til lokalitetskvalitet på grunn av manglende undersøkelser av sopp, men også fordi kartleggingsdataene ikke er tenkt brukt på denne måte. Det er usikkerhet knyttet til påvirkning særlig på grunn av manglende kjennskap til hvordan eventuelle tiltak vil gjennomføres, hvor mange tiltak som er aktuelle og hvor stort areal det gjelder. Det er usikkerhet i konsekvens grunnet de samme årsakene og i tillegg de indirekte effektene av nydyrking.

Delområde	Verdi	Påvirkning	Vurdering	Konsekvens
Lokalitet 1 - Naturbeitemark	Stor verdi	Foringet	Deler av en viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking og en sone rundt blir noe forringet.	--- Alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 2 - Naturbeitemark	Stor verdi	Sterkt forringet	En viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking.	--- Alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 3 - Naturbeitemark	Svært stor verdi	Sterkt forringet	Deler av en viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking og en sone rundt blir noe forringet.	---- Svært alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 4 - Sørlig kaldkilde	Stor verdi	Sterkt forringet	En viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking.	--- Alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 5 - Naturbeitemark	Svært stor verdi	Sterkt forringet	En viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking.	---- Svært alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 6 - Semi-naturlig eng	Svært stor verdi	Sterkt forringet	Deler av en viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking og en sone rundt blir noe forringet.	---- Svært alvorlig miljøskade for delområdet
Lokalitet 7 - Naturbeitemark	Stor verdi	Sterkt forringet	En viktig naturtype som er truet blir forringet av nydyrking.	--- Alvorlig miljøskade for delområdet
Delområde 8 – Funksjonsområde for lav og moser	Stor verdi	Foringet	Minst én av forekomstene av tussepraktlav og flere av moseforekomstene vil forsvinne. Kantsonen blir ytterligere fragmentert.	-- Betydelig miljøskade for delområdet

Figur 1: Tabell som viser konsekvens for lokalitetar/delområde. (Miljøfaglig Utredning 2023, tabell 6, s. 29).

Kartlegginga viser at områda som kan vere aktuelle for nydyrking i all hovudsak er raudlista naturtypar med kategorien sårbar (VU) og har stor eller svært stor verdi. Figur 7 i den forenkla konsekvensutgreiinga viser også at det i stor grad er desse areala som i dag er intakte, i den forstand at dei i dag har eit tilfredsstillande beitetrykk (Miljøfaglig Utredning, 2023).

Nydyrking i desse områda vil føre til alvorleg og svært alvorleg miljøskade for delområdet. I tillegg vil nydyrking få indirekte konsekvensar for funksjonsområdet langs elva som inneheld raudlista artar av mose og lav. Det er difor viktig å sikre at ei eventuell forskriftsendring ikkje førar til øydelegging av større verneverdiar enn ho tek sikte på å sikre. Det bør vere gode grunner for å dyrke opp områder med høg og svært høg naturverdi for å få auka beitetrykk i andre område som har lågare naturverdi.

Det går fram av rapporten frå Miljøfaglig Utredning at samla konsekvensar av den føreslegne forskriftsendringa er vanskeleg å vurdere, då det ikkje er konkretisert kva areal eller naturtype som kan nydyrkast. Det er heller ikkje sett et øvre tak for kor stort areal i landskapsvernområdet som kan dyrkast opp. Dersom alle områda som er vurdert i rapporten vil samla konsekvens vere svært alvorleg miljøskade (Miljøfaglig Utredning, 2023).

### **Vassdragsnatur og verna vassdrag**

Hattebergvassdraget er eit varig verna vassdrag, og eit av føremåla med vernet av Hattebergdalen landskapsvernområde er å sikre verdfull vassdragsnatur.

Ein viktig del av vassdragsnaturen er kantvegetasjonen langs vassdraget. Vassressurslova § 11 seier at det skal oppretthaldast eit avgrensa naturleg vegetasjonsbelte langs alle vassdrag med årsikker vassføring. Vassdrag utan årsikker vassføring reknast også som vassdrag dersom det skil seg tydeleg frå omgjevnaden, jf. vassressurslova § 2 første ledd. Føresegna i § 11 seier ikkje noko konkret om kor brei kantvegetasjonen skal vere, men stillar krav til å oppretthalde kantvegetasjon som skal motverke avrenning og vere levestad for dyr og plantar. Breidda vil difor variere med dei naturlege tilhøva på staden. Vassressurslova vernar dei økologiske funksjonane til kantvegetasjonen, og det skal vere vesentlege samfunnskritiske årsaker til å ikkje oppretthalde eit vegetasjonsbelte som oppfyller føremålet med føresegna.

Utgangspunktet for kantvegetasjonsbeltet er der kantvegetasjonen naturleg startar langs vasspegelen, og omfattar normalt arealet som blir påverka av tiårsflaumen. I Ot.prp. nr. 39 (1998-99) går det fram av kommentarane til § 11 at *«[B]eltet vil normalt omfatte vegetasjon på bredden som kan være under høyeste vanlige flomvannstand slik dette er definert i § 2 første ledd, og en begrenset sone ut over dette»*. Det går vidare fram av kommentarane til § 2 at *«Begrepet vassdrag omfatter ikke bare vannmassene, men også bunn og bredder. I forhold til vassdragets nærområder og nedbørfeltet for øvrig strekker vassdraget seg til høyeste vanlige flomvannstand, som etter § 3 bokstav d er definert til nivået for tiårsflommen. Dette området regnes etter loven som vassdrag også når det ikke er dekket av vann»*.

Det er kommunen som skal fastsette breidda på kantvegetasjonen, jf. § 11 i vassressurslova. Kravet om 6 meter i nydyrkingsforskrifta vil ofte vere eit minimum, då kantvegetasjon etter vassressurslova har eit funksjonskrav, ikkje ein fast breidde. Høgaste vanlege flaumvasstand (tiårsflaumen), kan vere eit godt utgangspunkt for å fastsette breidde. Ved å endre frå beitemark til dyrka mark, kan det påverke avrenning frå arealet.

Ein brei og velutvikla kantvegetasjon vil kunne redusere avrenning og forureining til vassdraget. Det er til dømes vist andre stader at ein ti meter brei flaummarksskog kan reduserer avrenninga til vassdraget med  $\frac{3}{4}$ . Kravet til kantvegetasjon gjeld òg flaumløp/sideløpet.

Kantvegetasjon vil redusere erosjon i elvekanten, då trerøter armerer jorda, og det skal ikkje vere naudsynt med tekniske løysingar for å redusere erosjon. At elva får grave er viktig for landskapet. Den aktive elvesletta er synleg opp gjennom heile dalen, og du kan sjå kor elva har endra løp og danna forgreiningar. Ein brei kantvegetasjonssone der elva kan grave, vil òg bidra til å oppretthalde vassdragslandskapet.

Det er berre krav til å oppretthalde kantvegetasjon langs vassdrag der dette eksisterte då lova vart vedteke i 2001. Om det ikkje var kantvegetasjon før lova vart innført, og det heller ikkje har vore etablert kantvegetasjon seinare, er det ikkje krav til reetablering. I dette tilfellet har kantvegetasjonen hatt eit større omfang etter 2001 enn dagens tilstand.

### **Andre verneverdiar**

Andre viktige interesser i området som også er verna gjennom forskrift om Hattebergsdalen landskapsvernområde er geologiske førekomstar, eit tradisjonelt og enkelt friluftsliv samt omsynet til verdifulle kulturminne.

Vi har ikkje god oversikt over geologiske førekomstar og verdiar knytt til dei, men det er klart at ei oppdyrking av eit område også vil påverke slike verdiar, og da særleg lausmassar på staden. I dyrkbare område i dalbotnen er det både tjukke og tynne moreneavsetningar, skredmateriale og elve- og bekkeavsetningar. Området ligg over marin grense.

## **2 SAKSBEHANDLING**

### **2.1 Bakgrunn**

Miljødirektoratet gjorde den 6. mars 2023 vedtak i klagesak som gjaldt søknad om nydyrking i Hattebergsdalen landskapsvernområde. I denne saka gav nasjonalparkstyret løyve til nydyrking av eit areal med naturbeitemark på om lag 20 dekar. Føremålet med nydyrkinga var å nytte området til produksjon av grovfôr for å kunne auka talet på beitedyr. Det var også eit moment i saka at tiltaket skulle bidra til å ta vare på kulturlandskapet ved at det gav grunnlag for bruk av beitedyr som landskapspleie slik at grunneigarens andre areal innanfor landskapsvernområdet ikkje skulle gro igjen. Vedtaket vart påklaga av Statsforvaltaren i Vestland fordi dei meinte at vedtaket var i strid med verneføremålet og ville ha stor innverknad på verneverdiane. Miljødirektoratet var einig i denne vurderinga og konkluderte med at det ikkje var høve til å gje løyve etter naturmangfaldlova § 48. Løyve til nydyrking vart difor gjort om slik at søknaden vart avslått.

Miljødirektoratet skriv i grunngivinga si: "*Miljødirektoratet meiner nydyrking på eit areal på 20 dekar også inneber eit relativt stort landbruksiltak i eit verna landskapsvernområde kor formålet med vernet er å ta vare på eit naturområde med verdifullt kulturlandskap. Naturbeitemark er vidare ein truga naturtype. Oppdyrking og gjødsling vil endre terrenget, landskapet og inntrykket av landskapet i inngongen til Hattebergsdalen.*"

I 2021 ga nasjonalparkstyret løyve til nydyrking av eit større område på 37,5 dekar frå same grunneigar. Denne søknaden vart også avslått av Miljødirektoratet etter klage frå Statsforvaltaren.

## 2.2 Oppstart av prosess

Klima- og miljødepartementet ga den 21. mars 2023 Miljødirektoratet i oppdrag å setje i verk prosess med utgreiing og høyring av forslag til endring av forskrift.

Klima- og miljødepartementet viser i oppdragsbrevet til at naturmangfaldlova § 48 er ei snever unnataksføresegn. Vilkåra for å gje dispensasjon er strenge, og det er ikkje meininga å nytte høve til dispensasjon til å gje løyve til aktivitetar som vart vurdert på vernetidspunktet. Dersom det skal opnast for slike tiltak, bør det primært skje gjennom endring av verneforskrifta. Terskelen for slik revurdering er høg. Departementet meiner likevel at det i landskapsvernområde med kulturlandskap kan vere trong for aktiv beitebruk for å oppretthalde verneverdiane som ligger til grunn for vernevedtaket, og at dette kan krevje stadvis tilpassing av forskriftene. I Hattebergdalen er verneføremålet mellom anna å ta vare på kulturlandskapet, og departementet ser at det er trong for aktiv beitebruk her. På bakgrunn av dette ville difor departementet at det skulle greiast ut ei endring av forskrifta for Hattebergdalen landskapsvernområde, der det vert opna for nydyrking for å leggje til rette for beitebruk i verneområdet.

Statsforvaltaren i Vestland fekk i brev frå Miljødirektoratet datert 28. mars 2023, i oppdrag å gjennomføre utgreiing og høyring av ei slik forskriftsendring.

Forslag om forskriftsendring vart sendt på høyring i perioden 1. juni 2023 til 1. august 2023. Høyringa vart annonsert på heimesida til Statsforvaltaren, i Norsk Lysingsblad og lokalavisene, både i papiravis og i digital utgåve.

Det kom inn førespurnad om utsett høyringsfrist frå Forum for natur og friluftsliv i Hordaland, Naturvernforbundet i Hordaland og Folgefonna nasjonalparkstyre, og det vart gitt utsett høyringsfrist som førespurt til 10. og 11. august.

Statsforvaltaren sende over utgreiinga si i brev til Miljødirektoratet datert 13.9.2023.

## 3 HØYRING

Det kom inn sju høyringsuttalar innan utsett høyringsfrist. I tillegg vart det motteke fem høyringsuttalar etter høyringsfristen. Dette var Vestland Fylkeskommune, SABIMA, Baroniet Rosendal, Naturvernforbundet og Verdens naturfond. Desse uttalene er teke med i tilrådinga slik at saka, i samsvar med forvaltningslova § 37, vert så godt opplyst som mogleg. Det vises i denne samanheng til at høyringsperioden gjekk gjennom feriemånadene juni og juli. Det er og teke med eit munnleg innspel frå grunneigar i området Maria Fossberg, motteke i samband med synfaring i området den 5. mai 2023.

Følgjande har gjeve uttale til forslag om endring av verneforskrifta:

- Baroniet Rosendal/Den Weis Rosenkroneske stiftelse
- Bergen og Hordaland Turlag (BHT) med lokallaget Kvinnherad Turlag (KT)
- Folgefonna nasjonalparkstyre
- Forum for natur og friluftsliv Hordaland har sendt innspel på vegner av Naturvernforbundet Hordaland, BirdLife Norge avdeling Hordaland, og Norges Jeger- og Fiskerforbund Hordaland
- Fossvik, Maria
- Holsvik, Einar
- Kartverket
- Kvinnherad kommunestyre
- Naturvernforbundet
- SABIMA
- Språkrådet
- Verdens naturfond
- Vestland fylkeskommune

Alle innspela til høyringa er samanfatta under, og følg i tillegg med dokumentet som eit samla vedlegg.

### 3.1 Omtale av forslag til endring av verneforskrifta

Forslag som har vore på høyring, var å leggje til ein ny bokstav (l) i verneforskrifta § 3 punkt 1.3 der forvaltningsstyresmakta kan gje løyve til:

*l. Nydyrking i avgrensa omfang for å legge til rette for beitebruk i verneområdet.*

Gjennom høyringsnotatet var det skissert fleire problemstillingar knytt til forslaget som høyringa skulle gje høve til å klargjere. Den føreslegne formuleringa set ikkje grensar for kor mykje og kva type natur som kan dyrkast opp, men gir opning for nydyrking av all type natur, medrekna til dømes myr og andre verdifulle naturtypar. I tillegg vil det vere vanskeleg å kontrollera presedensverknader og samla belastning.

Statsforvaltaren viste særleg til at de ønskte at høyringa skulle gje innspel om korleis dei kan formulere ei meir avgrensa føresegn der dei oppnår føremålet om auka beitebruk, utan at kostnaden vert at verdifulle naturverdiar går tapt.

### 3.2 Mottekne merknader til forslaget

#### 3.2.1 Merknader som er positive til forslaget

Kvinnherad kommunestyre er positiv til tilføyning av et nytt punkt (l) i verneforskriftas § 3 punkt 1.3 som opnar for nydyrking i Hattebergdalen. I saksframlegget vert det framheva at forslaget tek i vare omsyna til bruk og vern på ein god måte, noko som vil vere i betre balanse med ønskt landbruksdrift i området.



I uttalen vert det vist til at aktive bønder og beitande dyr er naudsynt for å oppretthalda målet i verneforskrifta om å ta vare på kulturlandskapet. For å unngå attgroing av kulturlandskapet må bøndene ha nok beitedyr og tilstrekkeleg vinterfôr, noko som krev areal som kan haustast effektivt med traktor og tilhøyrande slåtteutstyr.

Folgefonna nasjonalparkstyre støtter framlegg om forskriftsendring for Hattebergdalen med den føreslegne ordlyden; Nydyrking i avgrensa omfang for å leggja til rette for beitebruk i verneområdet. Det bør stillast krav til beitebruksplan i samband med opning for nydyrking.

Nasjonalparkstyret uttalar seg også generelt til høyringa og skriv:

*Kombinasjonen vern og aktivt landbruk med beiting er det mest bærekraftige i eit samfunnsperspektiv. Styret er glad for støtte frå Klima og miljødepartementet i dette synet. Med det som bakteppe meiner styret at høyringsnotatet i større grad burde vektlagt kva verneverdiar som går tapt med manglande beiting, på same måte som kva naturverdiar som går tapt med dyrking i det aktuelle området. Som forvaltar av landskapsvernområde på vegne av nasjonen meiner styret at verneverdiane samfunnsøkonomisk og best kan ivaretakast i samarbeid mellom styret/forvaltar og aktive bønder framfor detaljplanlagt offentleg forvaltning med økonomisk offentleg kompensasjon. Forskriftsendringa bør vektleggja det lokale skjønnet eit Nasjonalparkstyre skal forvalta, i større grad enn å forskriftsfesta på eit rikt detaljnivå.*

### 3.2.2 Merknader som er negative til forslaget

Forum for natur og friluftsliv Hordaland på vegne av Naturvernforbundet Hordaland, BirdLife Norge avdeling Hordaland, og Norges Jeger- og Fiskerforbund Hordaland (FNF) går klart mot endringa som er foreslått i verneforskrifta. Dei framhevar at ei slik endring vil undergrava eit viktig vern av vår felles natur- og kulturarv, berre for å koma private, økonomiske interesser i møte.

FNF meiner at nydyrking vil svekke verneføremålet sidan nydyrking vil påverke det visuelle inntrykket av dalføret. Nydyrking vil også redusera dalen sin eigenart, der landskapsformane i all hovudsak er forma av naturen sjølv, og ikkje av menneska. Vidare vil nydyrking vere i strid med føremålet om å sikre verdfull vassdragsnatur, sidan vassdragsnatur må kunne forståast som både sjølve vassdraget og naturen i tilknytning til det.

Vidare viser FNF til rapport frå Miljøfagleg utredning, og meiner det er grunnlag for å hevda at nydyrking vil vere særskildeleg for naturmangfaldet. Dei peikar vidare på at rapporten berre omtalar effektar på naturmangfaldet, men at nydyrking også vil påverke dei andre verneverdiane knytt til dei naturlege landskapselementa i området.

FNF skriv at det er stor usikkerheit knytt til kor vidt nydyrking faktisk vil føre til høgare beitepress, då det ikkje er knytt plikt til å auka beite. Dei viser også til at naturen er dynamisk, og at noko attgroing må akseptast innanfor eit landskapsvernområde.

FNF trekk frem likskapsprinsippet og presedensverknaden som ei slik endring vil skape, som argument mot forslaget om å opne opp for nydyrking. Gjengroing av kulturlandskap er ikkje noko som er eineståande for Hattebergdalen, og tillèt ein nydyrking i Hattebergdalen vil det

vere uråd ikkje å tillate det også i andre verneområde der det er beiting som held kulturlandskapet i hevd. Til sist peikar FNF på at forskriftsendringa vil føra til meirarbeid for forvaltninga, noko som kan gå ut over andre arbeidsoppgåver miljømyndigheitene har.

Naturvernforbundet er sterkt imot den foreslegne endringa av verneforskrifta. Forbundet viser til at landskapsvernområdet sikrar eit heilt unikt landskap som forbinder fonn og fjord og med Baroniet i sentrum. I tillegg peiker forbundet på at det i samband med opprettinga av vernet er grunngeve kvifor nydyrking ikkje passer inn i dette landskapet. Uttalen peiker også på den forenkla konsekvensutgreiinga frå Miljøfaglig Utredning som viser at nydyrking vil gi betydeleg eller alvorleg miljøskade i dei ulike delområda. Naturvernforbundet meiner at ei slik forskriftsendring vil svekke naturmangfaldlova og gjere det vanskelegare å nå målet i FNs naturavtale om å verne 30% av norsk natur.

SABIMA går sterkt imot forslag til endring av verneforskrifta, og stillar seg bak høyringsinnspel frå FNF Hordaland og Baroniet Rosendal. Organisasjonen meiner det er ukløkt og øydeleggjande for artsmangfald og naturverdiar å tillate nydyrking i Hattebergsdalen landskapsvernområde. SABIMA uttalar at det vil medverke til å svekke naturmangfaldlova dersom det i verneforskrifta vert opna for høve til å søkje om nydyrking. Ei slik forskriftsendring vil vidare redusera moglegheita til å nå måla i FNs naturavtale om å verne 30 prosent av naturen på land innan 2030. SABIMA uttalar at ei forskriftsendring til fordel for nydyrking blir feil, og peikar på konsekvensane for naturmangfaldet som går fram av rapporten frå Miljøfaglig utredning. Organisasjonen viser vidare til at forbodet mot nydyrking er godt grunngeve i førearbeida til vernet.

Verdens naturfond (WWF) går i mot den foreslegne forskriftsendringa, og stiller seg bak uttalene frå SABIMA, Naturvernforbundet og Forum for Friluftsliv Hordaland. WWF meiner at forskriftsendringa og konsekvensane av denne, bryt med grunnlaget for og er i strid med vernet av Hattebergsdalen. Dette kan gje svært negative konsekvensar for verneområdet på kort og lang sikt. WWF Norge er redde for presedensen for andre verneområde i landet. Nydyrking i eit verna område er eit stort inngrep som endrar landskapet monaleg, skader artsmangfaldet og kan gi vanskelege dilemma i forvaltningssaker for resten av verneområdet. WWF Norge viser og til FNs naturavtale, og peiker på at endra arealbruk er hovudårsaka til utrydding av artar og tap av naturmangfald. Dei meiner difor at endringsforslaget er i strid med måla i naturavtalen

### 3.2.3 Merknader knytt til friluftsliv

Bergen og Hordaland Turlag med lokallaget Kvinherad turlag (Turlaget) tek ikkje direkte stilling til forslaget, men uttalar at dei vonar det vert kome frem til ei løysing som ikkje svekker verneføremålet samstundes som det vart teke omsyn til eit levande landbruk. Turlaget trekk frem friluftsverdiane i området, og ber om at desse vert vektlagt. Dei nemnar mellom anna at området er mykja nytta som turområde, og at det difor er viktig at turstien på høgre side av elva framleis må vere tilgjengeleg for allmenn ferdsel. Innspelet tar også opp at natur- og landskapsopplevinga har verdi, og at landskapsinntrykket av semi-naturlig eng og beiteskog må oppretthaldast.

Turlaget ber om at vedtak i saka tek omsyn til beitebruk som kan halde landskapet i hevd, samstundes som det ikkje vert opna for inngrep som påverkar heilskapen i landskapet og naturmangfaldet i området. Nydyrking treng ikkje skada landsskapskvalitetane, men det kviler på at omfanget er avgrensa, tilpassa landskapet og utan dominerande inngrep. Turlaget ønskjer at det vert vurdert fleire moglegheiter for å imøtekomma landbruket på eit vis som ikkje rår verneføremålet som til dømes forskriftsendringar, grenseendringar og tilskotsordningar.

Einar Holsvik framhevar verdien av friluftslivet i området, og uttrykkjer ønske om at terrenget vert tilnærma uendra etter ei eventuell endring av verneforskrifta. Han viser til at mange går tur innover Hattebergdalen, og at det gir ein særskild oppleving å gå tur på sti i tilnærma urørt natur langs høgresida av elva. Det er difor viktig at endringar i verneforskrifta ikkje fører til stengsler eller praktiske hindre for å gå tur i området.

### 3.2.4 Merknader knytt til landskap og kulturminne

Baroniet Rosendal/Den Weis Rosenkroneske stiftelse (Baroniet) opplyser at 350 mål av det mest sentrale arealet av Baroniet Rosendal vart freda i 2015. Baroniet omtaler dei tre verna og freda områda, Baroniet Rosendal, Hattebergdalen landskapsvernområde og Folgefonna nasjonalpark, og peikar på at desse utgjer ein heilskap med store naturverdiar. Baroniet viser vidare til at dei er den største grunneigaren i Hattebergdalen landskapsvernområde, og at det er utmarksbygningar også inne i dalen som inngår i fredingsvedtaket.

Baroniet peiker på at forvaltninga av naturen og landskapet omkring også får verknad for det freda området, då landskapet i Hattebergdalen gjennom utsikter og siktelinjer er ein fullverdig integrert del av Baroniet Rosendal. Vassdragsnaturen, spora etter landbruk i eldre tider, den flate dalbotnen og dei delvis opne markane er viktige kvalitetar ved Hattebergdalen. Baroniet er uroleg for kva konsekvensane kan bli dersom det vert opna for vesentlege endringar av verneforskrifta, og peiker på både artsmangfald, biologiske konsekvensar og djupna i opplevinga av landskapet.

Vestland fylkeskommune viser til at dei i samband med søknad om nydyrking på gnr. 87 bnr. 12 tilrådde å redusere arealet frå om lag 47 dekar til 20 dekar nærast elva slik at ikkje kulturlandskapet i vest med fire identifiserte kolgroper vart råka. Fylkeskommunen vurderte den gangen at nydyrking nord for dei påviste automatisk freda kulturminna ned mot elva ikkje ville få store negative visuelle konsekvensar for kulturlandskapet i si heilskap, då det var dyrka på andre sida av Hattebergselva. Fylkeskommunen ser det ikkje som positivt at ytterlegare utmarksareal vert oppdyrka vidare oppover Hattebergdalen, verken på aust- eller vestsida av elva. Kulturlandskapet har vore nytta som beiteland i hundrevis av år og det er potensial for funn av automatisk freda kulturminne som kan knytast til utnytting av utmarksressursar.

Uttalen peiker også på at ein stor del av landskapsvernområdet i nord, om lag halvparten, er og definert som KULA-område (Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse) K471. Den europeiske landskapskonvensjonen, som Noreg har slutta seg til, legg vekt på at landskapet er ein felles ressurs som må sikrast gjennom målretta planlegging, forvaltning og vern. Kulturminneforvaltninga har eit særleg ansvar for å halde oversyn over kulturhistorisk

verdifulle landskap. Ein stor del av Hattebergsdalen landskapsvernområde, om lag halvparten, er såleis del av eit slikt område som består av Rosendalsbygda med baroniet i eit rikt jordbrukslandskap med alpine omgjevnader og utmarksressursane i Skåladalen, Melsdalen med Myrdal og Muradalen.

### 3.2.5 Andre merknader

Maria Fossberg er grunneigar i området, og tok kontakt for å melde inn innspel i samband med synfaring i Hattebergsdalen 5.mai 2023. Maria Fossberg ønskjer at det heller vert vurdert ei grenseending, da det også vil løyse andre utfordringar, som ønskje om framføring av veg til hytte på kollen nedstraums elva.

Kartverket viser til at standnamntenesta i Språkrådet kan gje tilråding om skrivemåten av namnet på landskapsvernområdet, og rår til at Språkrådet får tilsendt høyringa.

Språkrådet utalar at sidan hovuddelen av dei viktigaste elvane i vassdraget ligg innanfor grensene til landskapsvernområdet, verkar det naturleg at området kan bli assosiert med namnet på vassdraget. Dei finn det difor tilrådeleg at det tilsvarande dalnamnet, namnet Hattebergsdalen, framleis blir lagt til grunn for områdenamnet. Språkrådet har heller ingen merknader til skrivemåten *Hattebergsdalen*.

## 3.3 Statsforvaltaren si miljøfagleg vurdering av forslaget etter høyring

Statsforvaltaren tar uttalen frå Språkrådet knytt til områdenamnet til vitande.

Statsforvaltaren viser til at føremålet med forslaget om å opne opp for nydyrking i avgrensa omfang var ønskje om å leggje til rette for auka aktiv beitebruk i verneområdet. Dersom beitetrykket i verneområdet styrkast kan dette i større grad hindre at landskapet gror igjen og at naturmangfaldet vert redusert. Både Kvinnherad kommunestyre og Folgefonna nasjonalparkstyre uttaler at høve til å gi dispensasjon for nydyrking vil vere positiv for naturmangfaldet fordi det kan leggje betre til rette for at bøndene har tilstrekkeleg driftsgrunnlag for dyrehald og dermed også oppretthalde og auke beitetrykket i landskapsvernområde. Begge uttalane peiker på at det er viktig med god balanse mellom bruk og vern. Turlaget tek ikkje stilling til forslaget som er lagt frem, men uttrykker ønske om at det vert kome frem til ei løysing som ikkje svekker verneføremålet, samstundes som det vart teke omsyn til eit levande landbruk.

Interesseavveginga mellom bruk og vern er gjort i samband med vernevedtaket. Dette er framheva av SABIMA og Naturvernforbundet som i sine uttaler viser til at det i førearbeida til vernet er grunngeve kvifor nydyrking ikkje skal vere tillatt i verneområde. FNF peiker og på at naturen er dynamisk, og at noko attgroing må akseptast innanfor eit landskapsvernområde.

Det går frem av forarbeida til verneforskrifta at dette var ei sentral problemstilling i samband med høyringa då landskapsvernområdet vart oppretta, og det vart vurdert at nydyrking ikkje kunne sameinast med vern<sup>1</sup>.

Vedtak om vern vart gjort med kunnskap om at vernet kunne gjere det vanskelegare for grunneigarane å drive områda, noko som på sikt kunne føre til attgroing av kulturlandskapet. Vernevedtaket tek dermed høgde for at attgroing av kulturlandskapet kan vere ein følge av redusert beitetrykk og mindre utnytting av utmarka, og at dette er ein utfordring som må løysast gjennom andre tiltak enn nydyrking.

Forslaget om å opne for nydyrking er i utgangspunktet ikkje fremma for å gjere ei ny interesseavveging mellom bruk og vern, men for å fremje verneføremålet gjennom å legge til rette for auka beitebruk. Statsforvaltaren har forståing for verdien av og omsynet til jordbruksinteressene og at dyr på beite krev eit aktivt og levande jordbruk, men meiner likevel at eit forslag om å opne opp for nydyrking i landskapsvernområdet krev at tiltaket vil fremje verneføremålet. Statsforvaltaren har difor gjort ei nærare vurdering av tiltaket opp mot dei sentrale verneverdiane som grunnlag for ei samla vurdering.

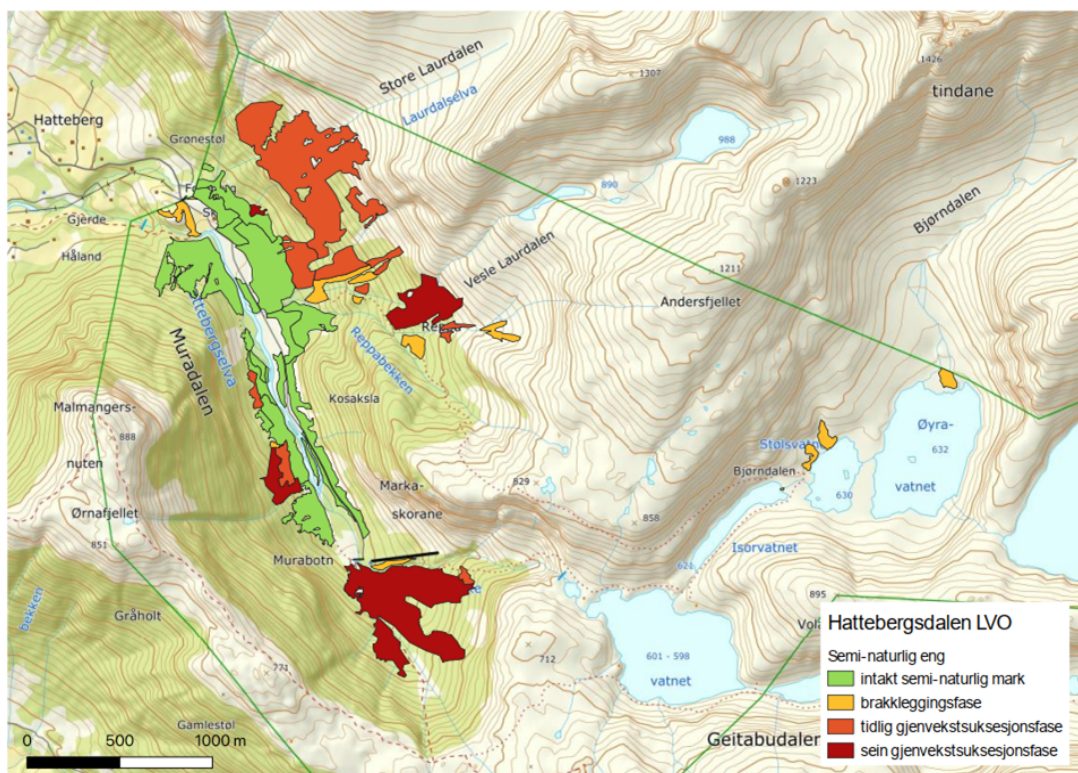
### **Naturverdiar**

Fleire av uttalene peiker på at tiltaket vil trua naturverdiar og biologisk mangfald i landskapsvernområdet. Nasjonalparkstyret meiner på si side at høyringsnotatet i større grad skulle vektlagt kva for verneverdiar som går tapt dersom beitetrykket vert for lågt. Gjennom utgreiinga til Miljøfaglig Utredning våren 2023 vart beitetrykket i Hattebergsdalen vurdert, og også kor det er trong for å auke beitetrykket for å betre tilstanden til dei semi-naturlege engene. Bakgrunnen for vurderinga var rapporten frå basiskartlegginga i landskapsvernområda (2019), der det vart tilrådd å auke beitetrykket i dalen som eit tiltak for å betre tilstanden til kulturlandskapet, og særleg semi-naturlig eng (Miljøfaglig Utredning, 2019).

Basiskartlegginga av verneområdet viser at dei semi-naturlege engene er i ulik gjengroingstilstand. Areala i dalbotnen er stort sett intakte, mens områda lenger opp i dalsida er meir gjengrodd. Her varierer det frå brakkleggingsfase til både tidleg og sein gjenvekstsuksesjonsfase. Det er desse sistnemnte areala som har særleg trong for eit hardare beitetrykk, sjå figur 3.

---

<sup>1</sup> Kronprinsreg.res. 29. april 2005.



Figur 2: Kart som viser områda som er kartlagt som semi-naturleg eng Hattebergsdalen LVO. Dei ulike fargane viser attgroingstilstanden til engene. (Miljøfaglig Utredning, 2023, figur 7, s. 23).

Utgreiinga som Miljøfagleg utredning har gjort viser at områda som kan vere aktuelle for nydyrking i all hovudsak er trua naturtypar i kategorien sårbar (VU) og har stor eller svært stor verdi. Nydyrking i desse områda vil føre til alvorleg og svært alvorleg miljøskaade for delområdet. I tillegg vil nydyrking få indirekte konsekvensar for funksjonsområdet langs elva som inneheld raudlista artar av mose og lav. Dersom beitetrykket vert auka og styrt mot dei høgareliggande liane, vil naturverdiane her truleg kunne styrkast. Dersom dette krev nydyrking av dei intakte semi-naturlege engar, vil samstundes naturverdiane her gå tapt. Heilskapleg sett vil eit slikt tiltak føre til eit større tap av natur- og kulturlandskaps verdiar enn om attgroinga som skjer naturleg får halda fram.

Høyringa har ikkje gjeve ny kunnskap om kva områder som er aktuelle for nydyrking. Statsforvaltaren legg difor til grunn at ei forskriftsendring som opnar for nydyrking vil føre til at verdifull natur går tapt. Å opne for nydyrking på areala med intakt semi-naturleg eng, for å leggje til rette for auka beite på områder som er i større grad av attgroing, vurderast difor som kontraproduktivt sett opp mot verneføremålet.

Problemstillinga i høyringa har mellom anna vore korleis ein kan formulera eit unntak for nydyrking som sikrar at det auka beitetrykket som blir resultatet av nydyrkinga, i ei interesseavveging, har større verdi enn areala med eksisterande naturtype som går tapt.

Nasjonalparkstyret peiker i sin uttale på at det bør stillast vilkår om beitebruksplan i samband med eit løyve til nydyrking. Samstundes ønskjer dei at forskriftsendinga i større grad legg vekt på det lokale skjønnet enn detaljrike reglar. Det kan vere mogleg å knytte vilkår om beitebruksplan som forpliktar grunneigar på auka beite i andre område av landskapsvernområde til et løyve om nydyrking. Ei utfordring er likevel at områda som i praksis er egna for nydyrking er områder med høg og svært høg naturverdi. Statsforvaltaren viser i denne samanheng til at verneforskrifta av omsyn til naturmangfaldet heller ikkje gjev høve til å gjødsle beite med mindre dette var praksis på vernetidspunktet. Nydyrking vil ha enda større påverknad på naturmangfaldet enn gjødsling av beite. Konsekvensane for naturverdiane ved nydyrking av areal i Hattebergsdalen underbygger val av andre tiltak enn nydyrking for å hindre attgroing av landskapet. Dette vil vere i samsvar med naturmangfaldlova § 12 om miljøforsvarelege teknikkar og driftsmetodar.

### **Natur- og kulturlandskap**

Fleire av uttalene trekk fram at områda langs elva innover i dalen, har stor verdi knytt til natur- og kulturlandskapet. FNF, Naturvernforbundet, SABIMA, WWF og Baroniet Rosendal framhevar alle i sine uttaler at det er viktig å ta i vare heilskapen og eigenarten i det unike landskapet.

Vestland fylkeskommune skriv at Hattebergsdalen har kulturhistorisk verdfullt landskap, og at området tradisjonelt har vore nytta til beiting. Det er potensiale for funn av automatisk freda kulturminne. Dersom deler av desse areala vert dyrka opp, vil landskapsbilete fjerne seg frå det tradisjonelle beitelandskapet. Verdien av landskapskvalitetane for friluftsliv og turopplevinga vert trekt fram av Turlaget og Einar Holsvik. Statsforvaltaren er samd i vurderinga av at nydyrking vil påverke natur- og kulturlandskapet negativt. Statsforvaltaren kan heller ikkje sjå at å opne for høve til dispensasjon for nydyrking på nærare vilkår, kan hindre attgroing på andre areal i landskapsvernområdet som har større verdi for naturmangfaldet eller kulturlandskapet.

Alternativa som vart skissert i høyringsnotatet som til dømes å avgrensa konsekvensane ved moglege nydyrkingstiltak ved å setje av konkrete områder i kart eller å setje eit øvre tak for nydyrking, vil ikkje løysa utfordringa med at alle områda som i praksis er aktuelle for nydyrking er verdfulle eller svært verdfulle naturtypar som også har stor verdi for det visuelle inntrykket av landskapet.

Statsforvaltaren viser til at det og skal leggjast vekt på omsyna til natur- og kulturlandskapsverdiane ved avgjerder etter nydyrkingsforskrifta, sjå føremålsføresegna og konkretiseringa av omsyn, vilkår og grensar for nydyrking i §§ 5, 5a og 6. Statsforvaltaren stiller derfor spørsmål ved om det, uavhengig av vernestatus, kan gjevast løyve til nydyrking på areala i Hattebergsdalen etter nydyrkingsforskrifta, og viser i denne samanheng til nydyrkingsforskrifta § 5 første ledd, som krev at det ved avgjerder om nydyrking skal *«legges særleg vekt på hvilke virkninger tiltaket kan påregnes å få for natur- og kulturlandskapsverdiene, jf. § 1»*.

### Vassdragsnatur og verna vassdrag

Hattebergvassdraget er eit varig verna vassdrag gjennom verneplan IV (045/1)<sup>2</sup>, og vernegrnlaget for Hattebergvassdraget er samanfatta slik av NVE<sup>3</sup>:

*«Vassdraget er sentrale deler av et særpreget og kontrastrik landskap fra høyfjell til fjord, der elver og vann er stedvis svært fremtredende. Elveløpsformer, isavsmeltingsformer, aktive prosesser i avsetninger og fjell, botanikk og vannfauna inngår som viktige deler av naturmangfoldet. Store kulturminneverdier. Viktig for friluftslivet. Utfyller nasjonalpark ned til fjorden.»*

For verna vassdrag som inngår i eit verneområde etter naturmangfaldlova gjeld reglane i naturmangfaldlova, sjå lov om vassdrag og grunnvann § 33. Det er også vedteke rikspolitiske retningsliner for verna vassdrag. Desse retningslinene gjeld for vassdragsbeltet, med hovudelver, sideelver, større bekker, sjøar og tjern og eit område på inntil 100 meters bredde langs sidene av desse, sjå retningslinene § 1. Ved avgjerder som gjeld verna vassdrag skal det leggast vesentleg vekt på verneverdiane, og ifølgje retningslinene § 3 er det mellom anna eit nasjonalt mål for forvaltninga av verna vassdrag å unngå inngrep som reduserer verdien for landskapsbilde, naturvern, friluftsliv, vilt, fisk, kulturminne og kulturmiljø.

Vernegrnlaget til Hattebergvassdraget er i stor grad overlappande med verneføremålet for landskapsvernområdet som også skal sikre verdifull vassdragsnatur. FNF meiner at forskriftsendinga er i strid med dette verneføremålet. Statsforvaltaren meiner at vassdragets status som verna vassdrag innanfor eit landskapsvernområde som skal sikre vassdragsnaturen, gjer at det må leggast vesentleg vekt på å sikre at vatnet får renne naturleg og skape dei landformene og naturtypene som er karakteristisk for frittrennande vatn. Omsynet til det verna vassdraget og vassdragsnaturen tilseier at det ikkje bør opnast for tiltak som inneber manipulering av vassløp eller flytting av naturleg opplagde lausmassar innanfor det som er det historiske eller potensielle verkeområdet for elva. Dette omfattar både areal der det har gått elveløp, med graving eller sedimentering, i tidlegare tider, og der elva ut frå topografien vil kunne ta nye løp i framtida.

Ved å gjere forskriftsendingar som inviterer til dyrkingstiltak som grip inn i gamle elveformer, etablerer nye kunstige dreneringssystem, eller snevvar inn rommet som elva vil kunne bruke i framtida, vil intensjonane med vassdragsvernet verte svekka. Vassdragsvern er både å ta vare på gamle landformer som elva har skapt, og å sikre elvane naturleg spelerom for same dynamikk også i framtida. Økosystem og landformer knytte til naturleg rennande vatn har vore i sterk tilbakegang, slik at omsynet til økosystemtilnærming og samla belastning i naturmangfaldlova § 10 må ha stor tyngde til fordel for å unngå ytterlegare inngrep i verna vassdraget.

Til dette kjem som nemnt før at regelverket om kantvegetasjon tilseier at området mellom sideløp/flaumløp og hovudelv ikkje kan dyrkast. Dette av omsyn til breidda på kantvegetasjonen langs løpet og elva, og for å ta høgde for eventuell graving av elva.

---

<sup>2</sup> St.prp. nr. 118 (1991-92). Verneplan IV for vassdrag, side 77-78.

<sup>3</sup> <https://www.nve.no/vann-og-vassdrag/vassdragsforvaltning/verneplan-for-vassdrag/vestland/045-1-hattebergvassdraget/>



I tillegg er det vesentleg at elvbreidd ikkje skal sikrast, då elva skal kunne grave og flytte massar. Statsforvaltaren viser i denne samanheng også til vilkår og omsyn som gjeld ved nydyrking etter nydyrkingsforskrifta, sjå omtale over.

### **Presedensverknad**

FNF peiker i sin uttale på likskapsprinsippet og presedensverknaden som argument mot forslaget om å opne opp for nydyrking. Dei viser til at gjengroing av kulturlandskap ikkje er noko som er eineståande for Hattebergdalen, og tillèt ein nydyrking i Hattebergdalen vil det vere uråd ikkje å tillate det også i andre verneområde der det er beiting som held kulturlandskapet i hevd. Denne problemstillinga er også trekt fram av Naturvernforbundet, SABIMA og WWF.

Statsforvaltaren er samd i vurderinga av at ei forskriftsendring som opnar for nydyrking i Hattebergdalen landskapsvernområde vil kunne føre til press for å gjere tilsvarende endringar i andre landskapsvernområde. Føremålet med forslag til forskriftsendring har vore å bøta på utfordringa med at kulturlandskapet gror igjen. Det vil difor vere uheldig dersom forskriftsendringa førar til presedensverknad for nydyrking av andre årsaker enn å leggje til rette for auka beitebruk i verneområdet, eller for nydyrking i andre landskapsvernområde enn Hattebergdalen. I eit slikt perspektiv har grensejustering for å ta omsyn til konkrete grunneigarar eller jordbruksinteressar vore peikt på som eit alternativ.

Turlaget kommenterer i sin uttale at andre moglegheiter som ikkje rårar verneverdiane og som kan ta i vare jordbruksinteressene, som til dømes grensejustering, bør vurderast. Grunneigar Maria Fossberg har og gjeve innspel om at grensejustering er ønskjeleg. Statsforvaltaren vil likevel ikkje tilrå dette på bakgrunn av at det konkrete arealet som har vore aktuell for nydyrking i samband med tidlegare søknader er eit område med naturtypar som har stor verdi som vil bli forringa/sterkt forringa dersom det vet dyrka opp. Statsforvaltaren kan heller ikkje sjå at ei grensejustering på det aktuelle området kan sameinast med omsynet til vassdraget og kantvegetasjon. Til liks med ei forskriftsendring vil også ei grensejustering kunne gje presedens for tilsvarende løysing i samanliknbare tilfelle. Ei grensejustering vil vidare føre til at det vert dyrka på vestsida av elva som fram til no har vore tilnærma upåverka av inngrep. Det er særleg på denne sida av elva ein får eit heilskapleg landskapsbilete med kontinuitet i landskapselementa frå elva til høgfjellet, slik som også FNF, Turlaget og Einar Holsvik har peikt på i sine uttaler. Nydyrking her vil forringe verdien av naturopplevinga og høve til å utøve friluftsliv i natur som er fri for inngrep.

Naturvernforbundet, SABIMA og WWF trekk i sine uttaler fram FNs naturavtale. FNs naturavtale (Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold) vart vedteke 19.12.2022, og har mellom anna mål om å verne 30 % av all natur på land innan 2030<sup>4</sup>. Det er i tillegg et mål å verne eller ta vare på 30 prosent av verdens hav, innsjøar og elver, samt restaurera 30 % av all natur som er delvis øydelagt. I lys av at dei ulike brukarinteressene vart vurdert i samband med vedtakinga av vernet, og måla i FNs naturavtale, vil det vere særst uheldig å opne opp for endringar som kan gje presedensverknad for tiltak som kan redusera verdien eller omfanget av landskapsvernområda i Noreg.

---

<sup>4</sup> [FNs naturavtale](#)

### **Samla miljøfagleg vurdering**

Statsforvaltaren legg i sin samla vurdering vekt på at utgangspunktet er at landskapet med dei naturkvalitetane som er der i dag er verna. Det er difor sentralt at ikkje forskriftsendringa utilsikta opnar opp for å gje løyve til nydyrking i einskildsaker som samla sett førar til større påverknad av landskapet og naturkvalitetane enn føremålet tilseier, jf. prinsippet om økosystemtilnærming og samla belastning i naturmangfaldlova § 10.

Statsforvaltaren legg vidare vekt på føre-var-prinsippet i naturmangfaldlova § 9, og viser til at områda ikkje er tilstrekkeleg kartlagt for naturverdiar som til dømes beitemarksopp. Det bør veljast andre tiltak for å hindre attgroing, som har mindre konsekvensar for naturverdiane og landskapet, slik som naturmangfaldlova § 12 gjev føringar om. Statsforvaltaren visar i denne samanheng til at det går føre seg arbeid med å revidera både forvaltningsplanen og beitebruksplanen for Hattebergsdalen.

På bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som ligg føre, og innspela frå høyringa finn Statsforvaltaren ut i frå ei miljøfagleg vurdering, ikkje grunnlag for ei forskriftsendring som opnar for nydyrking i Hattebergsdalen landskapsvernområde. Avgjerande for vurderinga er at tiltaket vil føre til inngrep i terrenget som vil påverke landskapsbilete og naturopplevinga i strid med verneføremålet, og verdfullt naturmangfald vil gå tapt. Ved å nydyrke allereie intakte semi-naturlege enger, vil ein miste meir mangfald enn ein får ved å auke beitetrykket i dei semi-naturlege engene som no er i ulike fasar av attgroing. Tiltaket er derfor ikkje tilstrekkeleg målretta eller eigna til å oppnå føremålet om å auka beitetrykket, og såleis fremje verneverdiane ved å hindre attgroing av kulturlandskapet.

Forskriftsendringa vil vidare leggje presedens for tilsvarande endringar i andre landskapsvernområde i Norge. Då forskriftsendringa vil kunne føre til alvorlege konsekvensar for verneverdiane heller enn å fremje verneføremålet, viser Statsforvaltaren at dei som fagmyndigheit ikkje kan sjå at det er grunnlag for at omsynet til jordbruksinteressene i denne saka skal vege tyngre enn verneinteresse. Statsforvaltaren viser i denne samanheng til at terskelen for revurdering av verneforskrifta skal vere høg. Interesseavveginga mellom verneinteressene og jordbruksinteressene vart avgjort i samband med vedtakinga av vernet, og er ei avgjerd som ligg til nasjonalt politisk nivå.

### **3.4 Statsforvaltaren si landbruksfaglege vurdering av forslaget etter høyring**

Statsforvaltaren viser til at spørsmålet om nydyrking er lite omtalt i den kongelege resolusjonen av 29. april 2005. I verneprosessen bad grunneigarlaget om at vernet ikkje måtte bli til hinder for nydyrking, nygrøfting og kalking. Fylkesmannen i Hordaland vurderte den gang at nydyrking, grøfting, kalking ikkje kunne sameinast med vern etter naturvernlova, men at grøfting og kalking av eksisterande dyrka mark og innmarksbeite var å rekne som ordinære tiltak og drift av slike areal.

Statsforvaltaren har dei siste åra hatt to søknadar om nydyrking i landskapsvernområde som har blitt nekta fordi det er i strid med eksisterande vernereglar. Statsforvaltaren viser til at da naturmangfaldlova kom i 2009, er det i Ot. prp. nr 52 (2008-2009) tydeleg sagt at ein skulle reindyrke vernekategorien.

Statsforvaltaren trekker fram at landskapsvernområde skal ta vare på dei store trekka i landskapet, det er ikkje meint å gje vern for enkeltartar – med mindre dei har verdi for landskapet, og at det også for landbruksdrift vart opna for å ta i bruk meir tidsmessige driftsmetodar. Statsforvaltaren viser til at det som ein konsekvens av det er det opna for nydyrking i enkelte landskapsvernområde.

Statsforvaltaren viser til at opning for nydyrking i verneforskrifta må heimlast i naturmangfaldloven §36 om landskapsvernområde. Slik Statsforvaltaren forstår lovforarbeida til naturmangfaldlova er det lettare å tillate nydyrking i landskapsvernområde i dag, enn det var etter den gamle naturvernlova og dagens verneforskrift.

Føremålet med det tidlige omsøkte nydyrkingsprosjektet er å styrke drifta med eiga jord og i tillegg utvide drifta med fleire beitedyr. Det vil ikkje føre til stor auke i beitebruken, men likevel bidra til nyrekruttering og skjøtsel innanfor og utanfor verneområdet.

Statsforvaltaren viser til at det omsøkte dyrkingsfeltet er ein del av eit grønt og grasrikt innmarksbeite, og no ynskjer grunneigaren, kommunen og verneområdestyret at deler av dette kan dyrkast slik at graset kan haustast maskinelt. Spørsmålet er om og eventuelt korleis denne nydyrkinga på kring 20 dekar kan «endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig», jamfør naturmangfaldlova § 36.

Med det som er presentert i den miljøfaglege rapporten og dei miljøfaglege vurderingane, er det ut frå Statsforvaltaren si landbruksfaglege vurdering ikkje gjeve eit klart svar på at nydyrking i avgrensa omfang vil endre særpreget i landskapet i dette dalføret. Bak denne vurderinga ligg også at dette er eit dalføre med mange andre inngrep, både dyrka areal, ei regulert elv og ein veg langs elva. Dette betyr at forskrifta kan justerast slik at det vert opning for nydyrking. Nydyrkingstiltak vil i tillegg krevje løyve etter nydyrkingsforskrifta.

### 3.5 Statsforvaltaren si oppsummering

På bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget som ligg føre og innspela frå høyringa, har Statsforvaltaren vurdert miljøutfordringane og landbruksinteressene i saka, og har gjennom desse vurderingane peikt på kva interesser som finst i området. Vurderinga av om verneforskrifta skal endrast kvilar på ei interesseavveging mellom verneinteressene og jordbruksinteressene, og er ei avgjerd som ligg til nasjonalt nivå.

## 4 MILJØDIREKTORATET SI VURDERING

Føremålet med vern av Hattebergsdalen landskapsvernområde er å ta vare på eit eigenarta og vakkert naturområde med store opplevingskvalitetar knytt til heilskapen og variasjonen i naturen frå dalføret opp mot høgfjellet, sikre viktige geologiske førekomstar og biologisk mangfald, sikre verdfull vassdragsnatur og verne om verdfulle kulturlandskap og kulturminne. Ålmenta skal ha høve til naturoppleving gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv utan særleg teknisk tilrettelegging

Klima- og miljødepartementet har i oppdragsbrevet vist til at det i landskapsvernområde med kulturlandskap kan vere behov for aktiv beitebruk for å halde oppe verneverdiane som ligg til grunn for vernevedtaket. Departementet har derfor bede om at det blir greidd ut ei forskriftsending der det blir opna for nydyrking for å leggje til rette for beitebruk i verneområdet.

Miljødirektoratet viser generelt til Statsforvaltaren sine vurderingar, men vil i tillegg kommentere nokre av dei innspela som er mottekne.

Det er i høyringa av forslag til endring av verneforskrifta kome innspel om alternative løysningar til å opne for å gi løyve til nydyrking i landskapsvernområdet. Bergen og Hordaland Turlag med lokallaget Kvinherad turlag ønskjer at det vert vurdert fleire moglegheiter for å imøtekomma landbruket på eit vis som ikkje råkar verneføremålet som til dømes forskriftsendingar, grenseendingar og tilskotsordningar. Maria Fossberg ønskjer også at det heller vert vurdert ei grenseending.

Miljødirektoratet viser til at oppdraget frå Klima- og miljødepartementet omfatta prosess med utgreiing og høyring av forslag til endring av forskrift, der det blir opna for nydyrking for å leggje til rette for beitebruk i verneområdet. Andre tiltak er ikkje greidd ut.

Etter Miljødirektoratet si vurdering ville ei grenseending gitt ei tydeleg avgrensing av kvar nydyrking kunne gjennomførast, i tillegg ville det redusert den uheldige presedensverknaden av å gi løyve til nydyrking i verneområde. Dei areala som er aktuelle å grense ut for nydyrking er trua naturtypar og nydyrking av desse områda ville gitt ein negativ miljøkonsekvens for trua natur. Det blir vurdert som uheldig å grense ut areal med trua naturtypar når dette er ein del av føremålet med vernet.

Økonomiske verkemiddel i form av tilskot kunne også bidrege til å auke talet på beitedyr innanfor landskapsvernområdet. Ein fordel med slike økonomiske verkemiddel er at dei kan styrast direkte mot ein auke i talet på beitedyr innanfor landskapsvernområdet. Tiltaket er ikkje nærare greidd ut.

Når det gjeld restriksjonsnivået i verneforskrifta, skriv Statsforvaltaren i si vurdering "*Det betyr så langt vi forstår at det ut frå det som vart sagt i lovarbeidet er lettare å tillate nydyrking i landskapsvernområde, enn det var etter den gamle naturvernlova og dagens verneforskrift.*"

Miljødirektoratet viser til at det i forarbeida til naturmangfaldlova, Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) kap. 11.8.4.4 går fram at landskapsvern fortsett skal vere ein mild vernekategori der pågåande verksemd i all hovudsak skal kunne fortsette. Departementet uttaler: "*Departementet mener i likhet med utvalget at det er behov for å reddyke bestemmelsen for bedre å kunne ivareta landskapet som sådan.*" Vidare at "*I motsetning til vern av nasjonalparker er landskapsvern ikke begrenset til naturlandskap, og det er ikke et krav om at området er tilnærmet fritt for tyngre, tekniske inngrep slik det er for nasjonalparker.*"

Det går vidare fram at dagens praksis oppretthaldast, slik at restriksjonsnivået blir på omtrent same nivå som tidlegare. Det skal og vere rom for utvikling av pågåande verksemd, til dømes å ta i bruk nye og meir tidsmessige driftsmetodar innanfor landbruket. I alle landskapsvernområde er forutsetninga at all verksemd og alle tiltak er tilpassa landskapet slik at det ikkje kjem i strid med føremålet med vernet. I landskapsvernområde vil det difor vere lite aktuelt med nye tekniske inngrep. Miljødirektoratet kan ikkje sjå at det i reglane om landskapsvern etter naturmangfaldlova § 36 skal vere lettare å tillate nydyrking enn det var etter den gamle naturvernlova og dagens verneforskrift.

Naturmangfaldlova § 36 gir reglar om kva som kan regulerast i verneforskrifta: "*I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften kan det gis bestemmelser om hva som alene eller sammen med andre tiltak kan endre landskapets særpreg eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.*"

Nydyrking vil etter vår vurdering føre til vesentlege inngrep i marken, og at det settast i gang ein ny og betydeleg meir intensiv form for utnytting av areala. Nydyrking vurderast derfor som ein ny bruk, som vil krevje særskilt løyve etter verneforskrifta. Naturmangfaldlova § 36 gir ei ytre ramme for tiltak og aktivitetar det kan opnast for. Det er Miljødirektoratets si vurdering at nydyrking i stort omfang vil kunne endre landskapets særpreg eller karakter vesentleg, men at det innanfor ramma i naturmangfaldlova § 36 kan opnast for at forvaltingsmyndigheita kan gi løyve til nydyrking på eit avgrensa areal, innanfor lovens ramme om at tiltaket ikkje alene eller saman med andre tiltak endrar det verna landskapets særpreg eller karakter vesentleg.

Vurderinga blir dermed om det i verneforskrifta bør opnast for at det kan gis løyve til nydyrking på eit avgrensa areal, og kva effektar ei slik opning må forventast å få for verneformålet i Hattebergsdalen landskapsvernområde. Kva som kan definerast som avgrensa areal må vurderast i den konkrete saka. Statsforvaltar har i høringa skissert fleire problemstillingar til forslaget, det vart bede om innspel på korleis ein kunne formulera ei meir avgrensa føresegn, der ein oppnår formålet med auka beitebruk, utan at verdifulle naturverdiar går tapt. Det har ikkje komme innspel som bidreg til ei meir presis eller avgrensa forskriftsføresegn. Slik føresegna er definert er det dermed uklart kva som kan definerast som "avgrensa areal".

Ei nydyrking kan føre til at viktige naturkvalitetar går tapt og Folgefonna nasjonalparkstyre skriv i merknaden sin "...høgringnotatet i større grad burde vektlagt kva verneverdiar som går tapt med manglande beiting, på same måte som kva naturverdiar som går tapt med dyrking i det aktuelle området."

Miljødirektoratet er einig i at dette er ein sentral del av dei vurderingane som må gjerast, og vi viser også til Statsforvalters miljøfaglege vurdering etter høyring der dette blir omtalt.

Utgreiinga som Miljøfagleg utgreiing har gjort viser at områda som kan vere aktuelle for nydyrking i all hovudsak er intakte trua naturtypar i kategorien sårbar (VU), som har stor eller svært stor verdi. Dette er semi-naturleg mark som utgjer ein viktig kvalitet for kulturlandskapet i Hattebergdalen landskapsvernområde. Nydyrking vil endre naturtypen frå semi-naturleg mark til oppdyrka mark og dette blir vurdert å medføre ei endring av landskapets særpreg. I tillegg vil nydyrking få indirekte konsekvensar for funksjonsområdet langs elva som inneheld raudlista artar av mose og lav. Det blir derfor vurdert som klart at nydyrking vil medføre tap av intakt trua natur, og nydyrking i desse områda vil føre til alvorleg og svært alvorleg miljøskade for delområdet.

Dersom beitetrykket blir auka på semi-naturleg eng som i dag er i gjengroing vil tilstand kunne forbetrast. Den aktuelle oppdyrkinga vil ikkje føre til ein stor auke i beitebruket. Dersom tilstanden på areal under gjengroing skal betrast så må vidare gjengroing stansast og beitepresset må vere høgt nok til at tilstand blir forbetra. Ein slik effekt kan ikkje forventast ut frå den auken i talet på beitedyr ei avgrensa nydyrking kan forventast å gi.

Når Hattebergdalen landskapsvernområde vart vedteke vart det gjort ei interesseavveging mellom omsynet til verneinteressene og omsynet til andre samfunnsinteresser, og det vart ikkje gitt unntak for nydyrking i verneforskrifta. Miljødirektoratet kan ikkje sjå at det har komme nye opplysningar i saka som gir grunnlag for å endre dei vurderingane som vart gjorde i samband med vernevedtaket. Tvert i mot så viser nye naturfaglege registreringar at det arealet som kan vere aktuelt for nydyrking i hovudsak vil vere trua naturtypar (Raudliste for naturtypar 2018).

Etter Miljødirektoratet si vurdering vil ei nydyrking i Hattebergdalen landskapsvernområde medføre tap av areal med trua naturtypar og gi negative konsekvensar for kulturlandskapet i Hattebergdalen landskapsvernområde. Ein eventuelt positiv effekt på areal under gjengroing som følgje av auka talet på beitedyr er svært usikker, og vil eventuelt vere liten.

## 5 MILJØDIREKTORATET SI TILRÅDING

Det er ønskjeleg å auke beitepresset i Hattebergdalen landskapsvernområde for å halde oppe kulturlandskapet, dette omfattar òg trua semi-naturlege naturtypar. Det er greidd ut om det bør tillatast nydyrking av avgrensa areal. Formålet med dette er å auke produksjonen av grovfôr/vinterfôr og dermed gi grunnlag for eit auka tal beitedyr.

Dei areala som er aktuell for oppdyrking er i hovudsak intakte trua semi-naturlege naturtypar. Ei nydyrking vil føre til at trua naturtypar i god tilstand går tapt. Ei avgrensa nydyrking vil ikkje gi grunnlag for ein stor auke i talet på beitedyr. Det er svært usikkert om dette vil betre tilstanden på areal under gjengroing og effekten vil eventuelt vere liten.

Etter Miljødirektoratets syn vil nydyrking i Hattebergdalen samla sett gi ein negativ miljøkonsekvens for Hattebergdalen landskapsvernområde. Nydyrking vil føre til tap av trua semi-naturlege naturtypar og dermed påverke landskapet negativt. Eventuelle positive effektar av auka beite er svært usikre og vil eventuelt vere liten.

På dette grunnlaget meiner Miljødirektoratet at forskrift for Hattebergsdalen landskapsvernområde ikkje bør endrast.

Miljødirektoratet viser til at det på vernetidspunktet blei føretatt ei interesseavveging mellom vern og andre interesser i område. Å opne for nydyrking i dette område inneber ei ny interesseavveging, kor landbruksinteressene gis forrang. Dersom regjeringa vil opne for nydyrking på dei aktuelle områda i Hattebergsdalen landskapsvernområde, meiner Miljødirektoratet dette bør gjerast ved å endre vernegrensene slik at det aktuelle området tas ut av landskapsvernområde.

Forslag om endring i verneforskrifta som var på høyring, inneber ei endring i §3, ny bokstav l som gir forvaltningsstyresmakta heimel til å gi løyve til "*Nydyrking i avgrensa omfang for å leggje til rette for beitebruk i verneområdet*". Miljødirektoratet gjer merksam på at føresegna i lita grad definerer kva som kan forståast som "avgrensa areal" og kva natur- og miljøomsyn som bør takast omsyn til ved eit løyve. Det er i høyringa ikkje kome innspel om alternative formuleringar som tydeleggjer dette. Forslag om endring av verneforskrifta for Hattebergsdalen landskapsvernområde i tråd med høyringsforslaget er vedlagt.

## 6 VEDLEGG

### **Forskrift om endring av forskrift om vern av Hattebergsdalen landskapsvernområde, Kvinnherad kommune, Hordaland**

Fastsett ved kgl.res. .... med heimel i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34. Fremja av Klima- og miljødepartementet.

#### I

I forskrift 29. april 2005 nr. 392 om vern av Hattebergsdalen landskapsvernområde, Kvinnherad kommune, Hordaland skal følgjande endringar gjerast:

Forskriftens tittel skal lyde:

Forskrift om vern av Hattebergsdalen landskapsvernområde, Kvinnherad kommune, *Vestland*

§ 3 punkt 1.3 skal lyde:

Forvaltningsstyresmakta kan gi løyve til:

- a. Ombygging og utviding av eksisterande bygningar.
- b. Ny oppføring av bygningar som er skada ved brann eller naturskade.
- c. Riving av bygningar som pregar landskapet sin art og karakter.
- d. Oppføring av nye bygningar i samband med jordbruk, skogbruk og husdyrnæring, herunder oppattbygging av stølshus.
- e. Rydding av nytt innmarksbeite.
- f. Bygging av bruer og klopper som er nødvendige i samband med beitebruk og friluftsliv.
- g. Merking og opparbeiding av turstiar.
- h. Tiltak for å hindre skorfeste.
- i. Bygging av enkle driftsvegar til mellombels bruk for uttak av kulturskog i samsvar med forvaltningsplanen etter § 7.
- j. Oppgradering/fornyning av energi- og kraftanlegg som ikkje fell inn under § 3 punkt 1.2.b.
- k. Framføring av nye kraftleidningar.
- l. *Nydyrking i avgrensa omfang for å legge til rette for beitebruk i verneområdet.*

#### II

Forskriften trer i kraft straks